

Rätt använd kan kameraövervakning förebygga brott. Men det är ingen universallösning, utan fungerar endast under vissa omständigheter.

Bäst fungerar kameraövervakning på platser med hög brottslighet, på bilparkeringar, mot egendomsbrott, med väl synliga kameror och tillsammans med andra åtgärder.

Kameraövervakning fungerar...

Kameraövervakning har en brottsförebyggande effekt – i genomsnitt minskar brottsligheten med 16 procent i försöksområden där kameror sätts upp, jämfört med kontrollområden där kameraövervakning inte används. Det visar en omfattande internationell genomgång av utvärderingar av kameraövervakning, *Kameraövervakning och brottsprevention* (Brå 2007:29), som Brå har låtit genomföra.

Genomgången visar att kameraövervakning fungerar mycket bra som brottsförebyggande metod under vissa omständigheter, men under andra omständigheter är effekten osäker. Bakom det genomsnittliga resultatet 16 procent finns både väl utförda och mindre väl utförda projekt, eftersom det är de bäst utvärderade projekten som studerats. Därför kan studien visa vilka faktorer i projekten som ger ett bättre resultat. Av de 44 utvärderingar som jämförts visar hälften en positiv effekt, var femte visar en negativ effekt där brottsligheten ökade, ytterligare en femtedel visar nolleffekt och några ett tveksamt och blandat resultat.

...under vissa omständigheter

Kameraövervakningens brottsförebyggande effekt är starkast på parkeringsplatser – där sjönk brottsligheten med i genomsnitt hela 51 procent

enligt den internationella studien. Resultaten var mindre tydliga i de andra miljöer som studerades: stadskärnor, utsatta bostadsområden¹ och kollektivtrafik. Där sjönk brottsligheten inte lika mycket och resultaten kunde inte heller sägas vara statistiskt säkerställda (se tabell 1).

De bästa resultaten av kameraövervakning var i satsningar mot egendomsbrott och särskilt bilbrott på parkeringsplatser. Projekt som avsåg att påverka flera typer av brott, exempelvis våldsbrott i utsatta bostadsområden eller stadscentra, visade inte en lika tydlig effekt. Kameraövervakning tycks fungera bättre mot egendomsbrott eller planerade brott än mot mer impulsiva brott.

I de fall då kameraövervakning fått en god brottsförebyggande effekt har den använts på platser där brottsligheten redan är hög och koncentrerad, så kallade hotspots. Att metoden fungerar bäst på sådana platser kan bero på att en minskad brottslighet lättare kan åstadkommas och mätas när antalet brott från början är högt. Området utanför en krog kan lätt bli en hotspot för impulsiva våldsbrott. Planerade brott sker ofta på platser där det är lätt att begå brott utan att ertappas, exempelvis en oövervakad bilparkering, som då blir en hotspot. Det kan vara lättare att avskräcka från planerade brott än från mer impulsiva brott.

Kameraövervakning fungerar bäst tillsammans med andra brottsförebyggande åtgärder. Andra åtgärder kan vara inhägnad och lås, säkerhetspersonal, grannsamverkan, sociala projekt för ungdomar med mera. I de flesta fall som studerats har den brottsförebyggande effekten uppnåtts genom en kombination av olika åtgärder.

Omfördelning av brott

Ibland visar statistik att brottsligheten har minskat i ett område, när den egentligen bara har flyttat eller omfördelats till en annan plats. Brottsligheten tycks inte omfördelas till andra platser på grund av kameraövervakning i bostadsområden, utan faktiskt minska. I stadskärnor, kollektivtrafik och på parkeringsplatser är resultaten blandade och en del studier tyder på att brottsligheten omfördelas till viss del.

Brottsförebyggande mekanismer

Två teorier om de mekanismer som ligger bakom en brottsförebyggande effekt kan vara aktuella när det gäller kameraövervakning. En teori är att övervakning fungerar *direkt avskräckande* på möjliga gärningspersoner genom att man upplever en ökad upptäcktsrisk. Risken att bli ertappad, antingen i efterhand på en inspelning eller på bar gärning, avskräcker från brott. Kameror får

¹Engelska "Public housing", allmännyttiga flerfamiljshus för personer med begränsade ekonomiska resurser, ofta "utanförskapsområden".

Tabell 1. Brottsförebyggande effekter internationellt. Jämförelse av anmälda brott före och efter det att kamerorna sattes upp, jämfört med kontrollområden utan kameror.

Typ av miljö (antal projekt)	Medelvärde minskning av brott
Parkeringsplatser (6)	51 %
Utsatta bostadsområden (9)	7 %
Stadskärnor (22)	7 %
Kollektivtrafik (4)	23 %

enligt den teorin en omedelbar effekt på eventuella gärningspersoner.

Den andra teorin menar att den här typen av brottsförebyggande åtgärder snarare sätter igång även andra sociala mekanismer, genom att de skapar en positiv utveckling i hela området och ökar den *informella sociala kontrollen*. När man satsar på att göra en plats trygg från brott signalerar det att platsen är väl omhändertagen och skyddad, att de ansvariga bryr sig. Detta ökar områdets status i de boendes och förbipasserandes ögon, man känner större trygghet och vistas gärna utomhus i bostadsområdet, stadskärnan eller kollektivtrafiken. Det bidrar till att skapa ett aktivt folkliv i området. Vanliga människors blotta närvaro förebygger brott eftersom de är möjliga ingripande och vittnen. På en skola skulle detta kunna motsvaras av närvarande vuxna på rasterna. Gärningspersoner är rationella i sitt val av brottsobjekt, i synnerhet egendomsbrott, och väljer hellre en folktom eller övergiven plats eftersom det innebär mindre risker att ertappas.

Brottsslingars tillfälle att begå brott begränsas alltså då de blir sedda. Men enligt den första teorin är det själva övervakningen som är det avgörande, medan det enligt den andra teorin kan fungera lika bra att rusta upp området på andra sätt – det avgörande är att området blir en trygg och öppen plats där människor vill vistas. Detta i sin tur fungerar avskräckande på gärningspersoner.

Hur fungerar kameraövervakning?

Det är inte klart hur dessa sociala mekanismer påverkas av kameraövervakning och forskningen ger inga slutliga svar. Kameraövervakning kan fungera direkt avskräckande. En aktiv övervakning i realtid via monitor kan också användas för att stoppa pågående brott. Å andra sidan kan en övertro på kamerornas skyddande effekt ge en obefogad trygghetskänsla och leda till att man inte skyddar sig lika mycket, vilket i sin tur skapar fler tillfällen för brott. Kameror kan främja människors trygghetskänsla, men det är inte alltid samma sak som en lägre risk att utsättas för brott.

Kameror är ett komplement för säkerhetsansvarig personal och polisen som vidgar deras bevakningsområde. Kameror kan också spela in bevis inför en framtida utredning. Deras avskräckande effekt ligger i risken att någon ska se gärningspersonen genom kameran (samtidigt eller i efterhand), och de är endast beskyddande i den mån gärningspersoner upplever dem som en risk för upptäckt och blir avskräckta.

Kameraövervakning kan stärka den informella sociala kontrollen genom att öka människors trygghetskänsla. Å andra sidan bör man vara medveten om att övervakning också kan skapa det motsatta, en upplevelse av att området måste vara mycket farligt om kameror behövs. Detta skulle i så fall försvaga den informella sociala kontrollen och skapa fler brottsfall.

Kameraövervakningens effektivitet kan därför i hög grad bero på människors attityd till och upplevelse av kamerorna. För att träffa rätt gäller att i varje enskilt fall göra en bra avvägning mellan å ena sidan brottsbekämpning och trygghet, å andra sidan respekten för den personliga integriteten.

Attityder

I Sverige har kameraövervakning främst använts på post- och bankkontor, i butiker, på bilparkeringar och i kollektivtrafiken. Under senare år har kameraövervakning blivit mycket vanligare på skolor, och användningen har även ökat en del på torg, i stadscentra och i bostadsområden. Enligt en undersökning av Brå (2003) är de flesta svenskar generellt positiva till kameraövervakning i brottsförebyggande syfte på offentliga utrymmen som torg, parkeringar och butiker, men mindre positiva när det gäller mer personliga och integritetskänsliga platser som skolor eller omklädningsrum på badhus. Även Integritetsskyddskommitténs opinionsundersökning (SOU 2007:22) visar en klart positiv attityd till kameraövervakning på allmän plats för att förebygga brott. Attityderna är i stora drag lika oavsett kön och ålder. Attityden till kameraövervakning är överlag mer positiv i Sverige och Storbritannien än i många andra länder, och utvärderingarna från dessa två länder visar också en större brottsförebyggande effekt än utvärderingarna från USA.

Tabell 2. Brottsförebyggande effekter i svenska utvärderingar. Jämförelse av anmälda brott före och efter kamerorna.

Plats	Anmälda brott minskade med
Möllevångstorget, Malmö	-40 % (alla brott)
Stadsparken, Helsingborg	-10 % (alla brott)
Boendegarage	-78 % (bilbrott)
Allmänt garage	-10 % (bilbrott)

Kameraövervakning i Sverige

Brå har utvärderat fyra kameraprojekt i rapporten *Kameraövervakning i brottsförebyggande syfte* (Brå 2003:11). Kameraövervakningen på Möllevångstorget i Malmö sänkte brottsligheten betydligt, medan kamerorna i Stadsparken i Helsingborg inte fick en tydlig effekt. Möllevångstorget hade tydligt koncentrerade brottsproblem, övervakningen täckte hela torget och skyltningen var tydlig. Dessa förutsättningar bidrog enligt Brå:s analys till att övervakningen lyckades bättre i Malmö än i Stadsparken, där bara vissa delar övervakades, skyltningen var sämre och antalet anmälda brott från början var lägre. Både vålds- och egendomsbrott sjönk i Malmö.

Två kameranätningar på bilparkeringar jämfördes också. I ett boendegarage med tydlig skyltning sjönk bilbrotten kraftigt, men i ett allmänt garage med otydlig skyltning blev effekten svagare. En förklaring kan också vara att ett boendegarage är mer naturligt övervakat av de boende.

Kännedom om kamerorna är avgörande

I boendegaraget användes en blandning av attrapper och riktiga kameror, vilket ändå gav en mycket god effekt. På Möllevångstorget sjönk brottsligheten även dagtid då kamerorna inte är påslagna. Det viktiga är alltså att människor *tror* att kamerorna ser dem. Kännedom om kame-

ror, med tydlig skyltning, är därför avgörande för att få en god effekt.

Övervakningen i Malmö hade bäst effekt direkt efter att kamerorna satts upp. Den goda effekten kan vara avklingande om den inte manifesteras genom att kamerorna används för att direkt avstyra brott eller bidrar med inspelade bevis till brottsutredningar – och detta blir känt för allmänheten. I de ovannämnda svenska projekten har kamerornas inspelade material inte använts i brottsutredningar eftersom inspelningarna var av för dålig kvalitet. Dock finns ett växande antal rättsfall där bevis från kameror har spelat en viktig roll, och då tekniken utvecklas snabbt är det sannolikt att kameraövervakning kan få ett bättre bevisvärde i en nära framtid.

Det saknas svenska utvärderingar av kameraövervakningens brottsförebyggande effekt i skolor, bostadsområden, butiker med mera.

Att tänka på

Valet av brottsförebyggande metoder måste varje beslutsfattare göra själv utifrån den aktuella lokala problem-bilden och de lokala förutsättningarna. Till dem som väljer att använda kameraövervakning vill Brå dock ge några tips som ökar chanserna för ett lyckat resultat:

- Använd kameraövervakning bara på specifika platser där brottsnivån är hög och koncentrerad, på så kallade hotspots.
- Överväg behoven noggrant och försök ringa in den brottsdrabbade

platsen så specifikt som möjligt. Sätt till exempel inte kameror på alla torg eller i alla skolans lokaler, utan endast på den plats där brottsligheten är hög.

- Använd kameraövervakning mot typiskt planerade brott i första hand, till exempel skadegörelse och stölder.
- Kännedom om kamerorna är avgörande – skylta tydligt.
- God täckning av platsen med kamerorna ger bättre resultat, men även attrapper kan ha avskräckande effekt – ju fler kameror, och ju mer de syns, desto bättre avskräckande effekt.
- Ge publicitet åt goda resultat – bevis att kamerorna fungerar kan ge en mer varaktig avskräckande effekt.
- Satsa på hög kvalitet i kamerautrustningen för att få material som kan användas som bevis.

Kom ihåg: ingen enskild åtgärd är en universallösning på alla brottsproblem. Genomför alltid flera olika typer av åtgärder i kombination – kameraövervakning får bättre brottsförebyggande effekt tillsammans med andra insatser. Om informell social kontroll är en bakomliggande mekanism, kan även olika typer av miljöförbättringar ge effekt – allt som får människor att trivas och vistas i området kan förebygga brott.

Om ni överväger att använda kameraövervakning som brottsförebyggande metod, börja med att kartlägga och göra en ingående problembild. Analysera: vad är problemet, vilka är de troliga orsakerna, vad vill ni åstadkomma, vilka är målen. Inventera sedan vilka brottsförebyggande metoder som finns och hur de fungerat, och välj en eller flera som passar för det aktuella problemet. Chansen att få tillstånd till kameraövervakning ökar också när man kan motivera behovet i detalj. Utvärdera verksamheten fortlöpande genom att bland annat följa brottsutvecklingen och förändra det som inte fungerar, för att se till att ni får önskat resultat.

Kort om kameraövervakning

Lagar reglerar användningen

Kameraövervakning på platser som är upplåtna för allmänheten regleras enligt lagen (1998:150) om allmän kameraövervakning. På sådana platser – torg och gator, butiker och köpcentra, skolgårdar med mera – krävs tillstånd från länsstyrelsen, som också är tillsynsmyndighet. I varje ansökan om tillstånd för kameraövervakning väger länsstyrelsen det brottsförebyggande syftet mot respekten för de övervakades personliga integritet. På banker och i butiker räcker det under vissa förutsättningar med en anmälan till länsstyrelsen.

På platser dit allmänheten inte har tillträde, till exempel skolor inomhus, arbetsplatser och bostadshus, gäller personuppgiftslagen, PuL (1998:204) om det är fråga om digital kameraövervakning med bildupptagningar av enskilda personer. Enligt PuL krävs inget tillstånd, men övervakning måste alltid göras med respekt för de bevakades personliga integritet, och man måste alltid informera om att ett område kameraövervakas. Datainspektionen kontrollerar att lagen följs.

En statlig utredning (dir. 2008:22) arbetar för närvarande med en översyn av lagen om allmän kameraövervakning, och ska bland annat överväga om även kameraövervakning av vissa platser dit allmänheten inte har tillträde bör omfattas av tillståndskrav. Utredningen förväntas bli klar i oktober 2009.

Läs mer

Brå (2007). Kameraövervakning och brottsprevention.
Brå-rapport 2007:29.

Brå (2003). Kameraövervakning i brottsförebyggande syfte.
Brå-rapport 2003:11.

Lag (1998:150) om allmän kameraövervakning.
Personuppgiftslagen (1998:204).

Kommittédirektiv 2008:22 Översyn av lagen om allmän kameraövervakning m.m.

Länsstyrelsernas sida om kameraövervakning:
www.lst.se/lst/sv/amnen/Kameraovervakning/

Datainspektionen: faktablad om personuppgiftslagen:
www.datainspektionen.se/Documents/faktablad-kameraovervakning.pdf

Datainspektionen: faktablad om kameraövervakning i skolor:
www.datainspektionen.se/Documents/faktablad-kamera-skolor.pdf

Polisens och Statens Kriminaltekniska Laboratoriums dokument om kameraövervakning:
www.polisen.se/inter/nodeid=42616&pageversion=1.jsp

Om Brå

Brå är ett centrum för forskning och utveckling inom rättsväsendet.
Läs mer på www.bra.se